

GEJZA OLAS

GEOGRAFICKÁ ANALÝZA DOCHÁDZKY DO ZAMESTNANIA
V HORNOM POŽITAVÍ

Gejza O l a s : A Geographical Analysis of Commutation to Work in the Upper Žitava Region (Horné Požitavie). Geogr. Čas., 27, 1975, 2; 3 graphs, 9 references.

The author analyses in his contribution commutation to work in the territory of the Upper Žitava Region. He carries out the analysis both on the basis of results of last census of population and on the basis of data gained by research in the field in selected industrial works. He represents commutation to selected centres in map sketches.

Dochádzka do zamestnania ako hromadný jav celospoločenského významu je dôležitým činiteľom zamestnanosti v jednotlivých odvetviach hospodárstva a dotýka sa oblastí i miest. V súčasnosti existuje vo veľkom rozsahu vo všetkých hospodársky vyspelých krajinách sveta, medzi nimi aj v Československu. Veľké presuny pracovných síl medzi hospodárskymi odvetviami, ktoré sú odrazom veľkých premien pri socialistickej výstavbe nášho hospodárstva, najmä medzi poľnohospodárstvom a priemyslom, vyvolali aj rozsiahlu dochádzku do zamestnania. Vysokú mobilitu obyvateľstva u nás zväčšuje aj dochádzka do škôl, obchodov, zdravotných zariadení a za inými službami. Intenzitu dochádzky za prácou zvyšuje aj značné rozptýlenie sídel.

S problematikou dochádzky za zamestnaním sa u nás zaoberá viac odborníkov, včítane aj geografov, každý si ju všíma z určitého hľadiska. O. Bašovský [3] na príklade Oravy sa podrobne zaoberá problémami dochádzky. V súvislosti s priemyslom dochádzku analyzuje K. Ivanička [4, 5]. S pohybom obyvateľstva za zamestnaním sa zaoberá tiež A. Šíma a kol. [8]. Dochádzku v oblasti Liptova analyzuje E. Šíпка [9]. Popri geografoch otázkam dochádzky veľkú pozornosť venujú aj niektorí štatistíci, ako A. Anderle—M. Pojer [1, 2] a iní.

VYMEDZENIE SKÚMANÉHO ÚZEMIA

Horné Požitavie sa nachádza na S až SV Nitrianskeho okresu, ktoré zhruba zodpovedá územiu bývalého Zlatomoraveckého okresu. Povodie horného Požitavia svojim severovýchodným výbežkom v pramennej oblasti Žitavy zabieha do katastrálneho územia Malej a Veľkej Lehoty, ktoré hospodársky už inklinujú k Pohroniu a politicko-administratívne patria do Žiarskeho okresu, a preto ich nepričleňujeme k hornému Požitaviu. K hornému Požitaviu však pričleňujeme na V obec Čaradice, ktorej katastrálne územie je iba sčasti na území povodia, ale po kultúrno-spoločenskej a ekonomickej stránke viac-menej inklinuje k Zlatým Moravciam ako k centru horného Požitavia a ad-

ministratívne patrí do Nitrianskeho okresu. Rozloha skúmaného územia je 536,94 km², čo predstavuje z rozlohy okresu 37,2 %. Na skúmanom území žilo podľa sčítania ľudu k 1. 12. 1970 47 392 ľudí v 35 obciach.

ANALÝZA DOCHÁDZKY DO ZAMESTNANIA

Za posledných 25 rokov v procese industrializácie Slovenska a ďalšej výstavby socializmu sa vytvorili rozsiahle pracovné možnosti aj v Nitrianskom okrese, súčasťou ktorého je aj naše skúmané územie, teda horné Požitavie. Na území okresu vzniklo takto viac nasávacích stredísk, do ktorých smeruje dochádzka za prácou. Z týchto dochádzkových stredísk treba osobitne vyzdvihnúť v rámci nášho okresu aspoň tri najväčšie strediská, a to sú podľa veľkosti Nitra, Zlaté Moravce a Vráble, do ktorých smeruje značná časť tejto dochádzky aj z nášho územia.

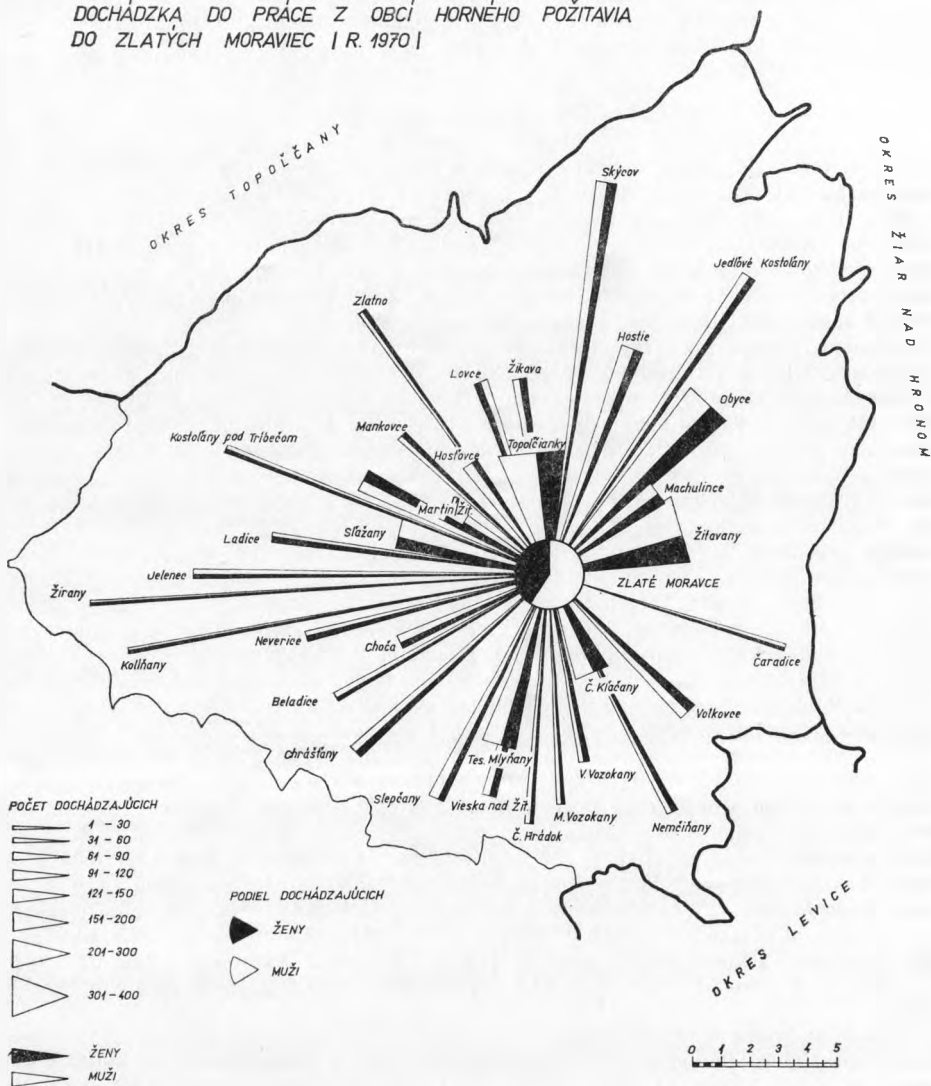
Zaujímavý pohľad poskytuje štruktúra ekonomicky aktívneho obyvateľstva horného Požitavia vzhľadom na územnú dochádzku do práce. Podľa posledného sčítania ľudu z celkového počtu obyvateľov ekonomicky aktívne činných bolo 20 460 osôb, z čoho 8477 osôb pracuje v obci svojho bydliska a 11 983 osôb, t. j. 58,6 %, odchádza do práce mimo obce svojho bydliska. Z 34 vidieckych obcí skúmaného územia najvyššie percento z úhrnu ekonomicky aktívneho obyvateľstva odchádza za prácou z obcí Machulince (85,7 %), Čierne Kľačany (83,6 %) a Martin nad Žitavou (80,7 %). Dochádzka za prácou je pomerne veľká aj z ostatných obcí. Pri všetkých vidieckych obciach táto dochádzka presahuje 50 %, výnimku tvoria iba Nemčiňany, kde podiel pracujúcich mimo obce činí iba 48,6 %, ináč pri ostatných obciach tento podiel sa pohybuje medzi 55,1 % [Malé Vozokany] a 85,7 [Machulince]. Najnižší podiel odchádzajúcich vykazuje jediné mestské sídlo Zlaté Moravce, ktoré sú vlastne najväčším centrom zo skúmaného územia pre dochádzku do zamestnania. V nich podiel odchádzajúcich za prácou je iba 19,7 % a zvyšok, t. j. 80,3 % ekonomicky činného obyvateľstva pracuje v mieste svojho bydliska. V absolútnych číslach v Zlatých Moravciach je to takto: ekonomicky aktívne obyvateľstvo predstavuje 4118 osôb, z toho 811 ekonomicky aktívnych osôb za prácou odchádza. Z nich 269 osôb pracuje na rôznych miestach horného Požitavia a iba 146 pracuje mimo horného Požitavia, avšak ešte vo vlastnom okrese, prevažne v Nitre [111]. V okresoch Západoslovenského kraja pracuje 200 osôb a mimo vlastného kraja na rôznych miestach republiky 196 osôb.

Hlavným strediskom dochádzky do zamestnania na skúmanom území sú teda Zlaté Moravce s pomerne rozsiahlymi pracovnými príležitosťami (priemyselné závody, obchod, školstvo, zdravotné zariadenia a iné služby), ktoré sú teda aj hospodárskym i kultúrnym strediskom horného Požitavia. Z celkového úhrnu ekonomicky aktívnych osôb, pracujúcich mimo svojho bydliska (11 983) v hornom Požitaví pracuje 6990 osôb, t. j. 58,3 %, z toho 534 osôb, t. j. 77,7 %, dochádza za zamestnaním do Zlatých Moraviec.

Na kartodiagrame 1 demonštrujeme dochádzku za zamestnaním do Zlatých Moraviec z obcí horného Požitavia, a to rozdielne podiel mužov a podiel žien. Ako vidieť z kartodiagramu, každá obec horného Požitavia (spolu 34) vykazuje určitý počet dochádzajúcich do uvedeného centra. Najviac dochádzajúcich do zamestnania majú obce Topoľčianky (588 osôb), Žitavany (512), Obyce (402) a Tesárske Mlyňany (323). Sú to obce s najväčším počtom obyvateľov v hornom Požitaví. Najmenej dochádzajúcich je z obcí Žirany (16) a Koliňany (22), pretože na tieto okrajové obce horného Požitavia už viac vplýva blízkosť Nitry.

Keďže najväčšiu pracovnú príležitosť pre ekonomicky aktívnych obyvateľov horného Požitavia poskytuje závod Calex v Zlatých Moravciach, osobitne analyzujeme dochádzku do tohto závodu. Závod zamestnáva celkovo 4698 stálych zamestnancov (r. 1973), z toho 3369 zamestnancov dochádza denne z obcí horného Požitavia, 118 zamestnancov z obcí ostatných častí Nitrianskeho okresu a zvyšok, t. j. 1221, býva v Zlatých Moravciach. Podiel dochádzajúcich do závodu z obcí horného Požitavia je až 71,7 %. Ako

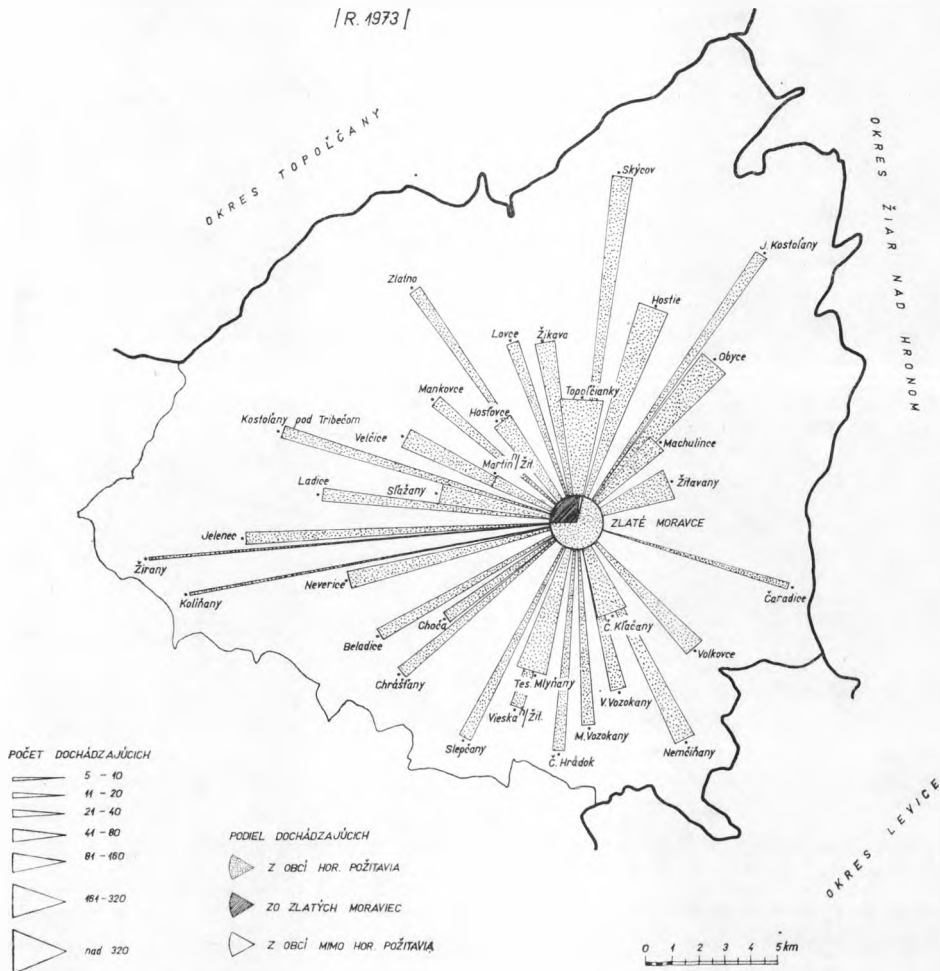
DOCHÁDZKA DO PRÁCE Z OBCÍ HORNÉHO POŽITAVIA
DO ZLATÝCH MORAVIEC | R. 1970 |

Kartodiagram 1.

vidíme na kartodiagrame 2, každá obec skúmaného územia aj tu vykazuje určitý podiel dochádzajúcich do tohto závodu. Najväčší počet z okolitých obcí vykazujú Topoľčianky (403), Žitavany (288), Obyce (244) a Tesárske Mlyňany (203), najmenší Kolíňany (6) a Žirany (9). Pri analýze dochádzky do zamestnania v Zlatých Moravciach z ostatných priemyselných závodov — podstatne však menej ako v Calexe — si osobitnú pozornosť zasluhujú Ponitrianske tehelne, závody 1 a 2. Závod 1 má celkovú zamestnanosť 213 osôb, z toho 163 osôb dochádza denne z obcí horného Požitavie. Naj-

DOCHÁDZKA DO PRÁCE DO ZÁVODU CALEX V ZLATÝCH MORAVCIACH
[R. 1973]

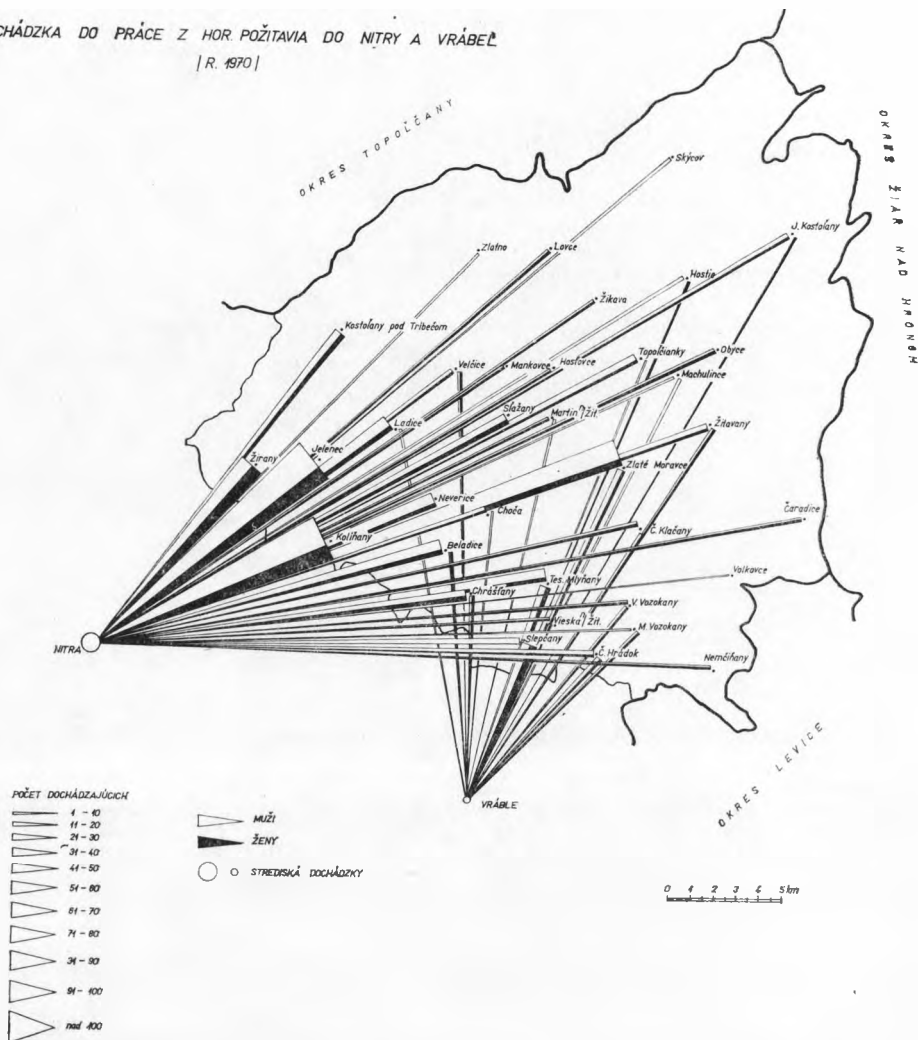

Kartodiagram 2.

väčšiu dochádzku tu vykazujú obce Žitavany (59), Machulince (23) a Topoľčianky (23). Závod 2 má 246 stálych zamestnancov, z toho 171 osôb dochádza z viacerých obcí skúmaného územia, pričom najväčšiu dochádzku vykazujú Obyce (20), Jedľové Kostolany (13) a Topoľčianky (13).

Ďalším významnejším strediskom dochádzky v hornom Požitaví je Závod 29. augusta v Žitavanoch, ktorý má 364 stálych zamestnancov; z tohto počtu 279 osôb denne dochádza z niekoľkých obcí skúmaného územia, 11 osôb z iných obcí Nitrianskeho okresu a zvyšok býva v mieste. Najväčšiu dochádzku tu vykazujú blízke Zlaté Moravce (66), Topoľčianky (27) a Hostie (21). Menšími strediskami dochádzky v hornom Požitaví sú tiež Žirany (vápénka), Topoľčianky (Štátne lesy), Obyce, Machulince (výrobné Západoslovenských kameňolomov a iné).

DOCHÁDZKA DO PRÁCE Z HOR POŽITAVIA DO NITRY A VRÁBEĽ
[R. 1970]

Kartodiagram 3.

Ako sme už uvádzali v úvode, časť pracujúcich ekonomicky aktívneho obyvateľstva horného Požitavie dochádza vo väčšom počte za prácou aj do Nitry (1281 osôb) a Vrábľ (234 osôb). Dochádzku do práce do týchto centier znázorňuje kartodiagram 3.

V dochádzke za prácou do okresného sídla — Nitry sú zastúpené väčším alebo menším podielom všetky obce horného Požitavie. Na kartodiagrame 3 sa jasne prejavujú okrajové obce západnej časti horného Požitavie, ktoré sa nachádzajú v pomernej blízkosti okresného mesta. Sú to Koliňany (269 osôb), Jelenec (188 osôb) a Žirany (116 osôb), ktoré vykazujú najväčší počet dochádzajúcich zo skúmaného územia. Až za nimi nasleduje druhý sled obcí Ladice, Neverice, Beladice, Chrášťany, Kostoľany pod Trí-

bečom, Slažany a Tesárske Mlyňany. Ostatné vzdialenejšie obce horného Požitavtia majú už podstatne nižší podiel dochádzajúcich za prácou. Z týchto vzdialenejších obcí pomerne veľký podiel dochádzajúcich za prácou do Nitry vykazujú Zlaté Moravce (111 osôb). Prevažná väčšina dochádzajúcich za prácou zo skúmaného územia do Nitry je zamestnaná v priemysle a stavebníctve, menšia časť v nevýrobných odvetviach a inde.

Do ďalšieho centra dochádzky Nitrianskeho okresu, do Vrábľa, kde sú tiež veľké pracovné možnosti (závod PAL, Tesla, ČSAD atď.), zo skúmaného územia dochádza pomerne menej pracujúcich (234 osôb). V dochádzke do Vrábľa je zastúpených 20 obcí horného Požitavtia, z ktorých najväčší podiel majú obce Tesárske Mlyňany (67 osôb) a Slepčany (61 osôb). V iných centrách dochádzky mimo skúmaného územia, ale ešte v rámci Nitrianskeho okresu, je zamestnaných spolu 50 osôb.

Okrem už uvedenej dochádzky za prácou v skúmanej oblasti možno zaznamenať pomerne veľký počet odchádzajúcich za zamestnaním aj do iných okresov Západoslovenského kraja. Celkom je to 1695 osôb, t. j. 14,1 % z úhrnu odchádzajúcich za prácou a do iných krajov spolu 1608 osôb, t. j. 13,3 %. Nezistená odchádzka je 125 osôb, t. j. 1 % z úhrnu odchádzajúcich za prácou.

Dochádzka do zamestnania v skúmanej oblasti prebieha denne, týždenne, dvojtýždenne, mesačne a nepravidelne. Z tejto časovej frekvencie dochádzky najviac pripadá na dennú dochádzku, a to z celkového počtu dochádzajúcich (11 983 osôb) až 74,7 %. Prevažná väčšina cestuje do zamestnania autobusom ČSAD, kombinovane autobusom a vlakom a až potom nasleduje dochádzka do zamestnania iba vlakom.

Z podaného rozboru dochádzky za prácou vyplýva, že z celkového úhrnu ekonomicky aktívneho obyvateľstva horného Požitavtia 58,6 % pracuje mimo obce svojho bydliska, t. j. 11 983 osôb a z tohto počtu 27,4 % pracuje mimo vlastného okresu. Pravda, toto percento treba brať s rezervou, pretože v okrajových obciach skúmaného územia môže byť dochádzka za prácou do susedného okresu podstatne kratšia ako na pracovisko vo vlastnom okrese. Dôsledkom dochádzky, a to tak z hľadiska celonárodnej ekonomiky, ako aj z hľadiska životnej úrovne obyvateľstva (zlepšenie dopravných podmienok, rýchlosti, kultúry cestovania atď.) je potrebné venovať stále viac pozornosti. V rámci výskumu dochádzky treba skúmať aj možnosti, ktoré by viedli k zníženiu ekonomicky nežiadúcej dochádzky, predovšetkým však na veľké vzdialenosti. Dochádzku treba obmedzovať, a to sústredenou bytovou výstavbou v miestach pracovných príležitostí, ktorá dochádzajúcim veľmi odčerpáva voľný čas, zvyšuje únavu, čím znižuje aj produktivitu ich práce.

V meste Zlaté Moravce nachádza až 80,3 % produkčne činných osôb zamestnanie priamo v meste svojho bydliska, čo značí, že je to pomerne stabilizovaný rozsah pracovných príležitostí. Horšie je to v obciach patriacich do menších veľkostných skupín, kde iba necelá polovica pracuje v mieste bydliska, kým väčšina z nich za prácou dochádza. O tom, že v skúmanom území treba sa vážne zaoberať otázkou vytvárania nových pracovných príležitostí, hovorí v prvom rade systematicky sa zvyšujúci trend počtu pracovných síl, čo nevyhnutne vyvolá potrebu radikálnejšie riešiť výstavbu sídlisk v Zlatých Moravciach, prípadne individuálnu bytovú výstavbu v blízkosti existujúcich pracovných príležitostí. O tom nás presvedčajú okrem iného aj údaje o rozsiahlej dochádzke za prácou zo skúmaného územia.

LITERATÚRA

1. ANDERLE, A., POJER, M.: Dojížďka do zaměstnání. Statistika, 12, Praha 1964. —
2. ANDERLE, A., POJER, M.: K otázkám dojížďky do zaměstnání. Doprava, 1, 2, Praha 1967. —
3. BAŠOVSKÝ, O.: Dochádzka za zamestnaním ako element ekonomicko-geografickej regionalizácie územia [na príklade Oravy]. Acta UC, Economico-geographica, 8, Bratislava 1968. —
4. IVANIČKA, K.: Geografia priemyslu hornej Nitry. Acta UC, Geographica, 2, Bratislava 1961. —
5. IVANIČKA, K.: Zmeny hospodárskej štruktúry v ra-

jóne Žiar nad Hronom. Geogr. Čas., 14, 1, 1962. — 6. LIJEWSKI, T.: Dojazdy do prace w Polsce, Warszawa 1967. — 7. MACKA, M.: K otázce struktury dojíždění do práce. Sborník ČSSZ, 67, Praha 1962. — 8. ŠÍMA, A. a kol.: Pohyb obyvatelstva za zaměstnáním na Žitnom ostrove a jeho problémy. Geogr. Čas., 10, 3, 1958. — 9. ŠÍPKA, E.: Geografické aspekty dochádzky do zamestnania v rajóne Liptova. Acta UC, Economico-geographica, 9, Bratislava 1970.

Gejza O l a s

GEOGRAPHISCHE ANALYSE DER PENDELWANDERUNG IM GEBIET
DER OBEREN ŽITAVA

Die vorliegende Analyse der Pendelwanderung ist ein Bestandteil einer ziemlich umfangreichen Geländeforschungsarbeit des Autors über die geographische Analyse der Bevölkerung und der Siedlungen im Gebiet der oberen Žitava, die im Stadium einer weiteren Bearbeitung ist. Nach einer allgemeinen Einleitung und nach der Abgrenzung des Gebietes bietet der Autor eine konkrete Analyse der Pendelwanderung im Gebiet der oberen Žitava, das ein Bestandteil des Kreises Nitra ist. Die Analyse wird nach ausgewählten Zentren, bzw. industriellen Betrieben durchgeführt, was auch auf Kartogrammen dargestellt wird. Das Hauptzentrum der Pendelwanderung im erforschten Gebiet ist die Stadt Zlaté Moravce, die auch ein Wirtschafts- und Kulturzentrum des Gebietes der oberen Žitava ist. Abschliessend wird festgestellt, dass den Folgen der Pendelwanderung wie aus dem Aspekt der gesamtstaatlichen Ökonomik, als auch aus dem Aspekt des Lebensniveaus der Bevölkerung immer mehr Aufmerksamkeit zu widmen ist.

Übersetzt von A. Mišíková

Graph 1. Pendelwanderung von den Gemeinden der oberen Žitava nach Zlaté Moravce (1970).

Graph 2. Pendelwanderung in den Betrieb Calex in Zlaté Moravce (1973).

Graph 3. Pendelwanderung aus dem Gebiet der oberen Žitava nach Nitra und Vrábľe (1970).